

TEMA 3 LA CONSTRUCCIÓ SOCIOHISTÒRICA DEL PATRIMONI CULTURAL

ÍNDIX DEL TEMA 3

- La formació històrica del concepte de patrimoni cultural
- L'elaboració jurídica del concepte de patrimoni cultural
- El patrimoni cultural com a construcció social
- Les dimensions del patrimoni cultural
- Les transformacions del patrimoni cultural

FORMACIÓ HISTÒRICA

- Transmissió de béns: **transcendència** (sostenibilitat intergeneracional).
- Conservació selectiva i col·lectiva de béns valuosos
- Canvi històric accelerat i patrimonialització
- Formació **lenta i gradual** del patrimoni cultural
- El patrimoni com a **construcció sociocultural** (procés de **valoració**).

ANTIGUITAT CLÀSSICA

- El *Museion* grec i la biblioteca
- Les set meravelles del món
- Egipte, Mesopotàmia, Índia, Xina, Grècia, Roma (col·leccions i **monuments**).
- Pèrgam (segle III aC): valor artístic.
- **Botins i tresors**
- Proteccionisme de l'Imperi Romà
- **Prestigi, poder i idealització** del món grec, selecció restringida.
- **Passat mític i llegendari i fragmentat**

Temple d'Artemisa (Efes).

Piràmides de Gizeh

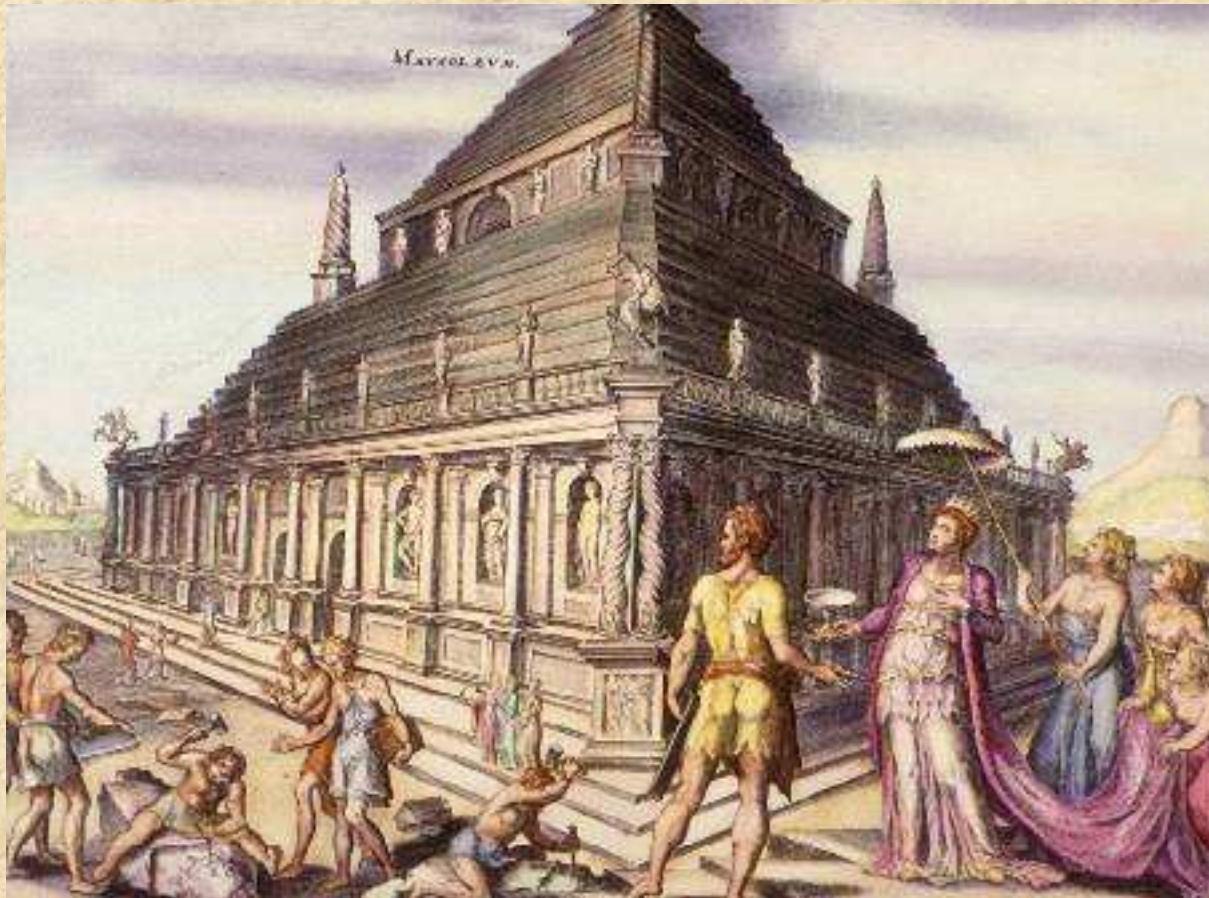
Jardins penjants de Babilònia

Estàtua de Zeus a Olímpia

Mausoleu d'Halicarnàs

Far d'Alexandria

Colós de Rodes

© QT Luong / terragalleria.com

EDAT MITJANA

- **Cristianització** del món romà (restes).
- Visió pessimista i teològica de la història.
- Els ídols pagans (vestigis romans).
- **Relíquies i tresors** (peregrinacions).
- Esglésies, monestirs, catedrals.
- Palaus, castells, cases senyorials.
- **Monarquia, noblesa i església.**

RENAIXEMENT

- **Monument** (*Monumenta Artis*).
- Idealització i superació del **món clàssic** antic.
- Nova concepció del temps: passat-present.
- **Elitisme humanista** (intel·lectuals, artistes i mecenes).
- **Col·leccionisme d'antiguitats** (gabinets de curiositats i cambres de meravelles).
- Orígens de la història i l'arqueologia.
- Incorporació de la **burguesia**.

RENAIXEMENT: LIMITACIONS.

- Classicisme romà renovat
- Restes antigues no intocables
- Només alguns erudits
- Iconoclàstia per les guerres de religió
- Destrucció de patrimonis indígenes americans

IL·LUSTRACIÓ

- Antiguitats i el *Grand Tour*.
- Crítica i estranyament del passat (raó, progrés, ciència).
- Concepció del temps laica i secularitzada.
- Construcció d'una història científica.
- Arqueologia i col·leccionisme científic.
- Aparició de la història de l'art.
- El patrimoni sota tutela estatal.
- Ampliació del marc temporal de la patrimonialització (Orient Mitjà i edat mitjana).

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.

Mis en ordre & publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres
de Prusse; & quant à la PARTIE MATHÉMATIQUE, par M. D'ALEMBERT, de l'Académie
Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

*Tantum series juncturaque pollet
Tantum de medio sumptis accedit honoris! HORAT.*

TROISIÈME ÉDITION ENRICHIE DE PLUSIEURS NOTES,

DÉDIÉE
À SON ALTESSE ROYALE
L'ARCHIDUC
PIERRE LÉOPOLD
PRINCE ROYAL DE HONGRIE ET DE BOHÈME, ARCHIDUC D'AUTRICHE,
GRAND-DUC DE TOSCANE &c. &c. &c.

TOME PREMIER.

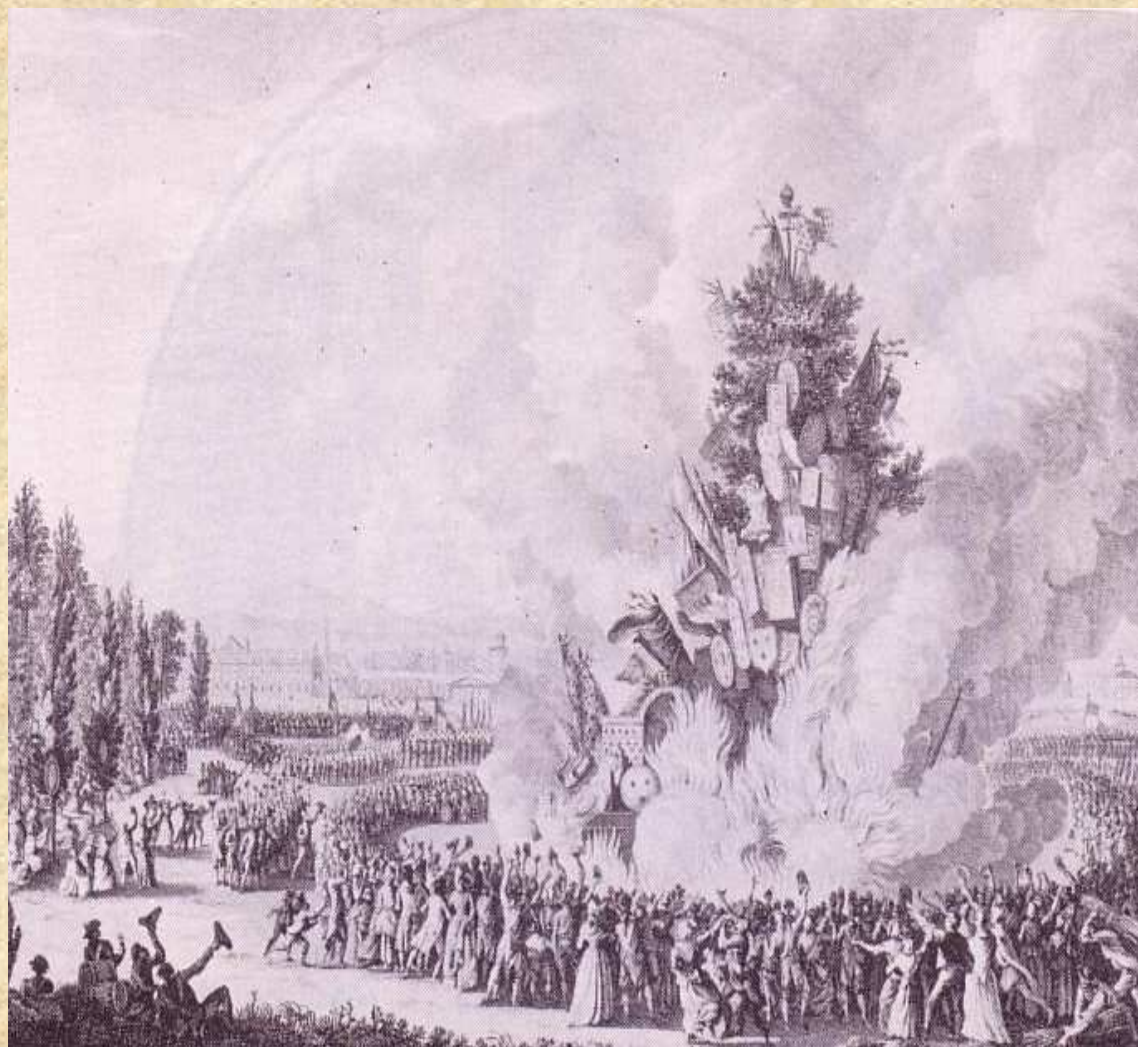
À LIVOURNE
DE L'IMPRIMERIE DES ÉDITEURS

M. DCC. LXX.
AVEC APPROBATION

REVOLUCIÓ FRANCESA

- **Destrucció** revolucionària iconoclasta
- **Protecció** administrativa, jurídica i tècnica.
- El monuments antics com a patrimoni de la **nació**
- Ampliació napoleònica a Europa dels plantejaments il·lustrats francesos.
- Arqueologia i cultura quotidiana (Pompeia i Herculà).

ROMANTICISME

- Monument historicoartístic nacional
- Nostàlgia del passat perdut
- Acceleració de la història i reflexivitat (necessitat del passat).
- Reivindicació del món i l'art medieval
- Nacionalismes i Estat-nació (invenció de tradicions).
- Guerres i reinvidicació del patrimoni
- Llibres de viatges i repertoris pintorescos
- Polítiques de protecció patrimonial
- *Revivals*, Exposicions universals i museus.

SEGLE XIX

- Augmenta l'intervencionisme estatal en el patrimoni cultural
- Teories de la conservació
 - Alois Riegl (1858-1905).
 - Valors rememoratius
 - Valors de contemporaneïtat
 - Max Dvorák (1874-1921).
 - Perills que amenacen el patrimoni
 - El valor històric dels monuments

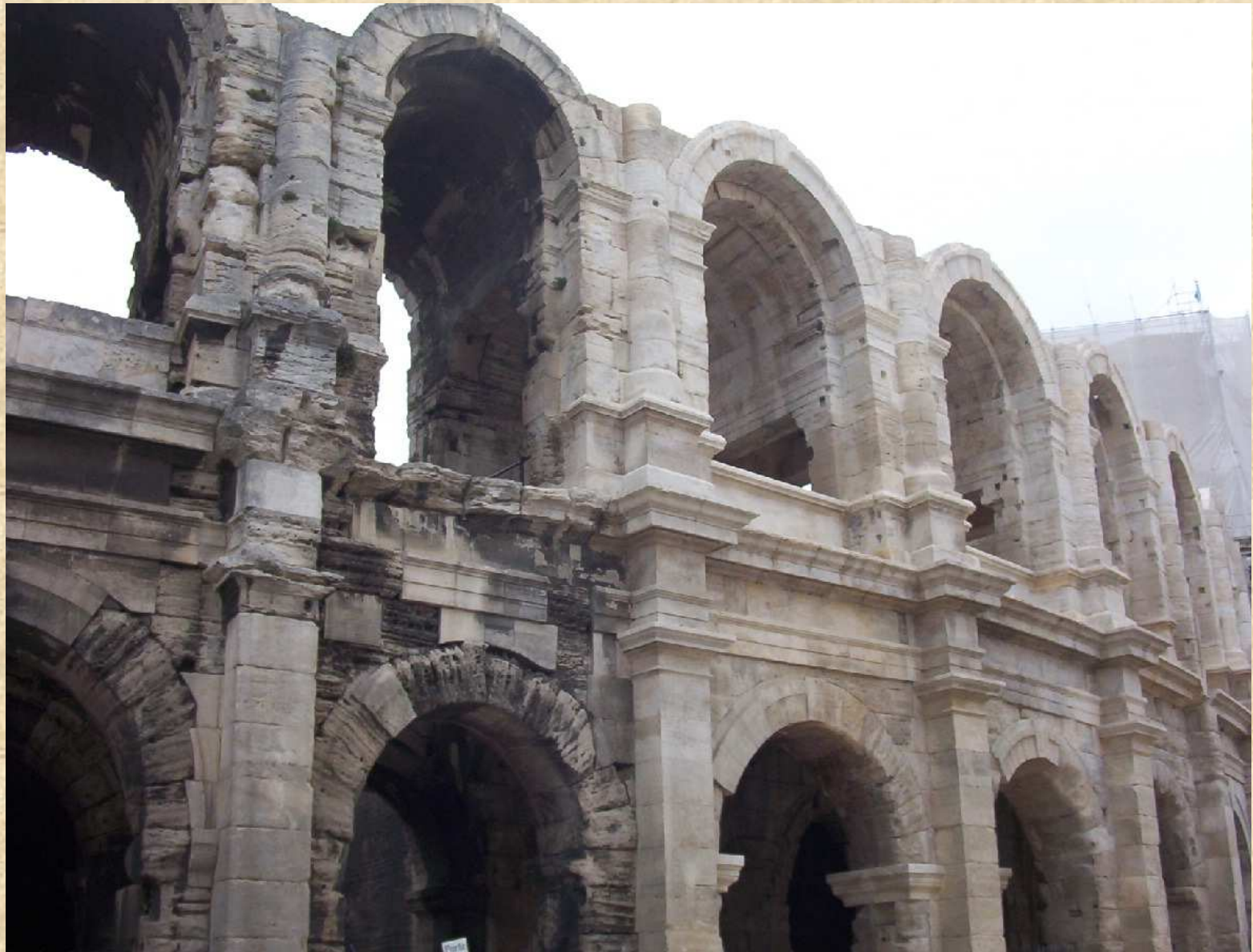
SEGLE XIX

■ Teories de la restauració

- Viollet le Duc (1814-1879): restauració estilística creativa.
- Ruskin (1819-1900): conservacionisme preservador.
- Boito (1836-1914): restauració científica diferenciada (*Carta del Restauro*, 1883).

SEGLE XX. PRIMERA MEITAT.

- Les destruccions patrimonials de la **Primera Guerra Mundial (1914-1918)**.
- **Avanç** de la sensibilització i legislació sobre patrimoni (anys 20 i 30).
- Utilització del patrimoni cultural pels **feixismes europeus**.
- Les destruccions patrimonials de la **Segona Guerra Mundial (1939-1945)**.

SEGLE XX. SEGONA MEITAT.

- **Bé cultural:** qualsevol manifestació significativa d'una pràctica cultural.
- **Bé cultural:** patrimoni cultural moble i immoble, material i immaterial.
- **Ampliació cultural** del patrimoni cultural
- Descolonització, antropologia i nova historiografia.
- **UNESCO** (1946) i **DUDH** (1948).

ELS BÉNS CULTURALS

- El bé cultural és definit per la *Convenció per a la protecció dels béns culturals, mobles i immobles, en cas de conflicte bèl·lic*, (l'Haia, 1954).
- *Comissió Franceschini (1964-1967): béns culturals a Itàlia.*
- *Convenció sobre la protecció del patrimoni mundial, cultural i natural*, (París, 1972).
- *Llei del Patrimoni Històric Espanyol (1985).*
- *Llei del Patrimoni Cultural Valencià (1998)*

ELS BÉNS CULTURALS

- Segona onada de patrimonialització cultural (anys 70-80).
- El patrimoni cultural està format pel conjunt de tots els béns culturals, tant si s'exterioritzen en forma d'un o molts suports corporis (cultura material), en forma d'activitat (patrimoni etnològic) o en forma difusa (llengües), que conformen la riquesa d'un poble i són conservats per a transmetre'ls a les generacions futures (Vaquer, 1998).

L'ELABORACIÓ JURÍDICA

- Institucionalització, normativització i objectivació del patrimoni cultural.
- Legislació nacional i internacional: conservació i preservació de riscos.
- Normatives proteccionistes del segle XIX: Gran Bretanya, França, Dinamarca, Alemanya, Espanya.
- **Estats més intervencionistes en matèria patrimonial (segle XX).**

L'ELABORACIÓ JURÍDICA

- Societat de Nacions
- Conferència d'Atenes (1931).
- Pacte Roerich (1935).
- Fundació de l'ONU (1945) i la UNESCO (1946).
 - ICOM (Oficina Internacional de Museus)
 - ICOMOS (Consell Internacional de Museus i Llocs Històrics).
 - ICROM (Centre Internacional d'Estudis per a la Conservació i Restauració d'Objectes de Museus).

L'ELABORACIÓ JURÍDICA

- *Convenció de l'Haia (1954).*
- *Convenció de la UNESCO contra la importació, l'exportació i la venda il·lícites de béns culturals (1970).*
- *Convenció de París sobre protecció del patrimoni mundial, cultural i natural (1972): patrimoni de la humanitat.*
 - Comitè del Patrimoni Mundial
 - Llista del Patrimoni Mundial
 - Llista del Patrimoni Mundial en Perill
 - Fons del Patrimoni Mundial

L'ELABORACIÓ JURÍDICA

- Conferència Mundial sobre Política Cultural (Mèxic, 1982, patrimoni immaterial).
- *Convenció sobre recomanacions per a la salvaguarda de la cultura popular i tradicional* (París, 1989).
- Tresors vius (1996).
- Patrimoni oral i immaterial de la humanitat (1999-2001).
- Organització de Ciutats Patrimoni de la Humanitat, **OCPH**, (1993).
- Informe Mundial sobre la Cultura (2002).

L'ELABORACIÓ JURÍDICA

- Accions de salvaguarda
- Intervencions
- Convencions
- Recomanacions
- Normatives universals
- Normatives europees
- Normatives estatals

L'ELABORACIÓ JURÍDICA A ESPANYA

- Ordres de **Carles III** (segle XVIII).
- Prohibició de béns d'artistes espanyols morts (**des de 1779**).
- Mesures conservacionistes de **Carles IV** (1803).
- **Comissió de Monuments** (1844).
- Normes per a evitar la destrucció d'edificis públics (1873).
- Llei d'Excavacions (1911).
- **Llei de Conservació de Monuments Històrics i Artístics** (1915).

L'ELABORACIÓ JURÍDICA A ESPANYA

- Decret-Ilei sobre Tresor Artístic Nacional (1926).
- Llei de Patrimoni Historicoartístic Nacional (1933).
- Constitució Espanyola de 1978
- Llei de Patrimoni Històric Espanyol (1985).
- Lleis atonòmiques
- BIC (bé d'interès cultural).

LLEIS AUTONÒMIQUES

- Castella-La Manxa i Euskadi (1990).
- Andalusia (1991).
- Catalunya (1993).
- Galícia (1995).
- Cantàbria, Aragó, Illes Balears, Madrid i País Valencià (1998).
- Canàries i Extremadura (1999).
- Astúries (2001).
- Castella-Lleó (2002).
- La Rioja (2004).

EL PATRIMONI COM A CONSTRUCCIÓ SOCIAL

- El patrimoni cultural és una **construcció social**, en funció de grups, interessos i discursos de la modernitat.
- És una **descripció** i una **prescripció** de la realitat cultural.
- És un **subcamp cultural** amb agents, capitals, regles i dominació.

EL PATRIMONI COM A CONSTRUCCIÓ SOCIAL

- **Criteris secundaris de conformació:**
 - Pèrdua de funcionalitat o obsolescència.
 - Escassetesa.
 - Noblesa.
- **Prats:** hi ha una legitimació d'uns referents simbòlics a partir d'unes **fonts d'autoritat** (o sacralitat) que es presenten com a essencials i immutables.

EL PATRIMONI COM A CONSTRUCCIÓ SOCIAL

- **Fonts d'autoritat** (referents potencials per al patrimoni):
 - Naturalesa.
 - Història.
 - Genialitat.
- **Factors d'activació** patrimonial
 - Identitat (lògica politicoidentitària).
 - Turisme (lògica turisticocomercial).
 - Ciència (lògica tecnicocientífica).

Photo: Roy Mathew

Expert-Eyes.org

LES DIMENSIONS DEL PATRIMONI CULTURAL

- El patrimoni és un sistema de mediació i reflexivitat negociada entre agents socials
- Dimensions:
 - Simbolicoidentitària.
 - Política.
 - Econòmica.
 - Científicotècnica.

LES TRANSFORMACIONS DEL PATRIMONI CULTURAL

- Del patrimoni culte al patrimoni ampli (**classe**).
- Del patrimoni tradicional, rural i preindustrial al patrimoni industrial, modern, mediàtic i urbà (**temps**).
- Del patrimoni material al patrimoni immaterial (**forma**).
- Del patrimoni nacional al patrimoni local i global (Estat-nació / societat civil-UNESCO), (**espai**).
- Del patrimoni cultural estricte al patrimoni cultural-natural (**dimensió**).

LES TRANSFORMACIONS DEL PATRIMONI CULTURAL

- D'una visió **estàtica** a una visió **dinàmica**
- D'una visió **aproblemàtica** a una visió **conflictual** (dominació).
- D'una visió centrada en l'**estètica** a una visió **socioantropològica** àmplia
- **Paradoxa**. Si la patrimonialització segueix creixent, on és el límit?